

A photograph of a school garden. In the foreground, there are rows of green plants, including leafy greens and tall, thin stalks. A dark path runs through the garden. To the right, there are several wooden trellises made of sticks, some with plants growing on them. In the background, there is a large, multi-story building with many windows. A sign on the building reads "de GROEF HANDIES". Several people are standing near the entrance of the building.

Hoofdstuk 7

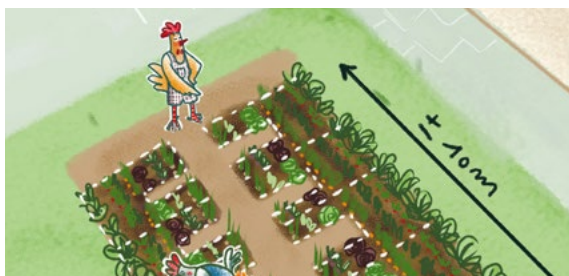
Schooltuin- modellen

Hoofdstuk 7

Schooltuinmodellen

Keuzehulp en stappenplan voor de gemengde schooltuin en de wisselteelt schooltuin

Inmiddels is duidelijk: schooltuinieren kan op vele manieren. Er zijn fantastische voorbeelden van plekken waar kinderen een eigen, individueel tuintje hebben gedurende één jaar, maar er is ook veel te zeggen voor een tuin waarin kinderen samenwerken in kleine of grotere groepen. Welke gewassen kinderen telen verschilt per locatie en van jaar tot jaar. Ook de lengte van het schooltuin-seizoen en het aantal lessen variëren. Per gemeente of school wordt een schooltuinprogramma opgesteld dat het best aansluit bij de lokale mogelijkheden en wensen.

7.1 De gemengde schooltuin en de wisselteelt schooltuin

In dit hoofdstuk gaan we in op twee specifieke schooltuinmodellen uit de praktijk. Ze verschillen van elkaar qua indeling en aanpak. Beide hebben ze hun eigen kracht en aandachtspunten. In de gemengde schooltuin staan soorten uit verschillende gewasgroepen door elkaar en in de wisselteelt schooltuin worden gewasgroepen van elkaar gescheiden geteeld in aparte bedden per gewasgroep. In de stap voor stap toelichtingen voor beide modellen in dit hoofdstuk ontdek je de verschillen in aanpak. Kies voor het model dat het best past bij jullie situatie, kennis, interesse en doelstellingen of maak een eigen combinatie van beide.

Beide schooltuinmodellen bieden volop mogelijkheden om op een goede manier schooltuinles te geven en een goede opbrengst te realiseren, zowel op educatief vlak als op het moment van oogsten. De keuze voor één van beide varianten maak je liefst voorafgaand aan de aanleg van de schooltuin. Het gekozen schooltuinmodel heeft invloed op de indeling, het onderhoud en de organisatie van de schooltuin.

Verschillen tussen de gemengde schooltuin en de wisselteelt schooltuin

	Gemengde schooltuin	Wisselteelt schooltuin
	1 of meer gevarieerde schoolmoestuintjes waar kinderen in werken.	1 schooltuin bestaat uit 6 bedden waar soorten van de 6 gewasgroepen per groep worden geteeld.
Aantal bedden	Het aantal bedden is afhankelijk van het aantal tuintjes dat de school wil aanleggen en het aantal kinderen dat per tuintje schooltuiniert.	Er wordt gewerkt met 6 bedden. Eén voor elk van de 6 gewasgroepen.
Teeltplan	Op ieder bed staan soorten uit verschillende gewasgroepen. Deze eenjarigen kunnen elk jaar op een andere plek binnen hetzelfde bed staan, afhankelijk van het teeltplan voor dat jaar.	Op ieder bed staat één van de 6 gewasgroepen. Iedere gewasgroep schuift jaarlijks volgens een vast stramien op naar het volgende bed.
Keuze gewassen	Het is vanuit educatief oogpunt aan te bevelen soorten uit meerdere gewasgroepen te kiezen en op te nemen in het teeltplan. Houd bij de keuze van de gewassen rekening met de gewenste oogsttijd (voor of na de zomervakantie).	Kies minimaal één soort uit elke gewasgroep. Plant of zaai deze in het bed dat in het betreffende jaar is toegewezen aan deze gewasgroep. Houd bij de keuze van de gewassen per gewasgroep rekening met de gewenste oogsttijd (voor of na de zomervakantie).
Na de oogst	Plant eventueel na de (vroeg) oogst op lege bedden een pompoenplant voor een oogst in het najaar.	Plant eventueel na de (vroeg) oogst op lege bedden een najaarsgewas uit de betreffende gewasgroep.
Bodemzorg	Groenbemesting en compost toevoegen is voor alle tuintjes hetzelfde.	Groenbemesting en compost toevoegen varieert per bed / gewasgroep.
Belagers (Insecten die van de gewassen smullen)	Er staan kleine aantallen per gewas naast andere gewassen op één bed. Soortspecifieke belagers hebben weinig kans om zich te ontwikkelen, omdat het teeltplan en daarmee de plek voor elke soort jaarlijks verandert.	Soortspecifieke belagers overleven soms jarenlang in de bodem waar hun lievelingsgewas groeit. In deze tuin krijgen ze weinig kans om zich te ontwikkelen omdat iedere gewasgroep jaarlijks een bed opschuift.
Verantwoordelijkheid	Eén kind of klein groepje kinderen is gedurende een tuinseizoen verantwoordelijk voor het schooltuintje. Hoe kleiner het groepje, hoe meer verantwoordelijkheid gevoeld wordt.	Een groepje of klas kinderen onder begeleiding van een leerkracht of schooltuinondersteuner is verantwoordelijk voor 1 - 6 bedden en werkt samen aan het onderhoud. Het is mogelijk om per leerjaar of groepje een andere gewasgroep te verzorgen.
Activiteiten	Kinderen doen allemaal hetzelfde in hun eigen tuintje: zaaien, planten, poten, wieden, oogsten etc.	Kinderen kunnen kiezen welke activiteiten ze willen doen; er is meer keuzevrijheid.

7.2 Stap voor stap: de gemengde schooltuin

In de gemengde schooltuin krijgen kinderen individueel of met een groepje een eigen stukje grond waar ze zaaien, verzorgen en oogsten. Ze verbouwen er groenten en bloemen uit verschillende gewasgroepen volgens een vooraf opgesteld teeltplan. Kinderen bewerken hun tuintje individueel of in groepjes die variëren van 2 kinderen tot de hele klas. Hoe kleiner het groepje, hoe groter het gevoel van eigenaarschap en verantwoordelijkheid wordt.

Gemengde tuintjes

De beschikbare kavel voor de schooltuin wordt verdeeld in kleine stukjes grond (bedden). Op elk bed tuint een kind of een groepje minimaal 3 maanden aaneengesloten gedurende een tuinseizoen. Kinderen plaatsen een naambordje op hun stukje grond. Elk kind ontwikkelt binding met het eigen tuintje en met de gewassen die ze daar telen.

De grond wordt in alle tuintjes op dezelfde manier bewerkt en elk tuintje wordt op dezelfde manier ingedeeld volgens een teeltplan. Op 1 tot 8 m² staan groenten uit verschillende gewasgroepen in kleine aantallen naast elkaar. Alhoewel elke moestuin te maken kan krijgen met vraat of ziekte, wordt door de variatie in gewassen voorkomen dat insecten of andere potentiële belagers zich snel ontwikkelen en te veel schade berokkenen. De schooltuinwerkgroep maakt - eventueel samen met de kinderen - jaarlijks een nieuw teeltplan. Daarop wordt bepaald op welke plek welk gewas in de tuintjes wordt geplant en hoeveel ruimte daarvoor nodig is. Doordat de gewassen elk jaar op een ander plekje worden ingedeeld, voorkom je dat plagen zich ontwikkelen in de grond.

“Het moment dat kinderen hun naam-bordje in hun eigen stukje grond zetten is magisch. Ze beseffen dat een klein stukje aarde even helemaal van hen is.”

Schooltuinmeester

Ontwerp gemengde schooltuin

Het ontwerp en de indeling van het beschikbare stuk grond, hangen af van de beschikbare ruimte en de ligging t.o.v. de zon. Het aantal tuintjes dat de school wil aanleggen is afhankelijk van het aantal kinderen en de doelen die de school wil bereiken.

De beschikbare kavel wordt verdeeld in kleine tuintjes voor de kinderen. Er is een tuintje voor ieder kind of voor elk groepje. Er zijn voorbeeldtuintjes waar de schooltuintjuf of meester instructie kan geven. Kinderen zaaïen, poten en planten alles zelf en verzorgen hun tuin gedurende het hele schooltuinseizoen. In dit stappenplan gaan we uit van kindertuintjes met een oppervlakte van ca. 3 m².

IN DE PRAKTIJK

Wanneer er meer ruimte beschikbaar is, zijn grotere tuintjes ook heel goed mogelijk. In de praktijk krijgen kinderen in Amsterdam individuele tuintjes van ca 7 m², terwijl in een schooltuin in Nijmegen kleine groepjes kinderen tuinieren in tuintjes van 2-3 m².

Bij tuintjes met een breedte van 1,50 m en een smal middenpad (looppad) van 30 cm ontstaan twee stroken van 60 cm breed. Bij een lengte van minimaal 2 m kan een groepje van 2 kinderen hier tuinieren. Door het middenpad ontstaat een 'U-vorm', waardoor kinderen gemakkelijk met hun handen bij de planten kunnen. Op het middenpad staan de kinderen letterlijk in het centrum van hun tuintje. Ook aan de voor- en achterzijde van de tuintjes is ruimte om te lopen.

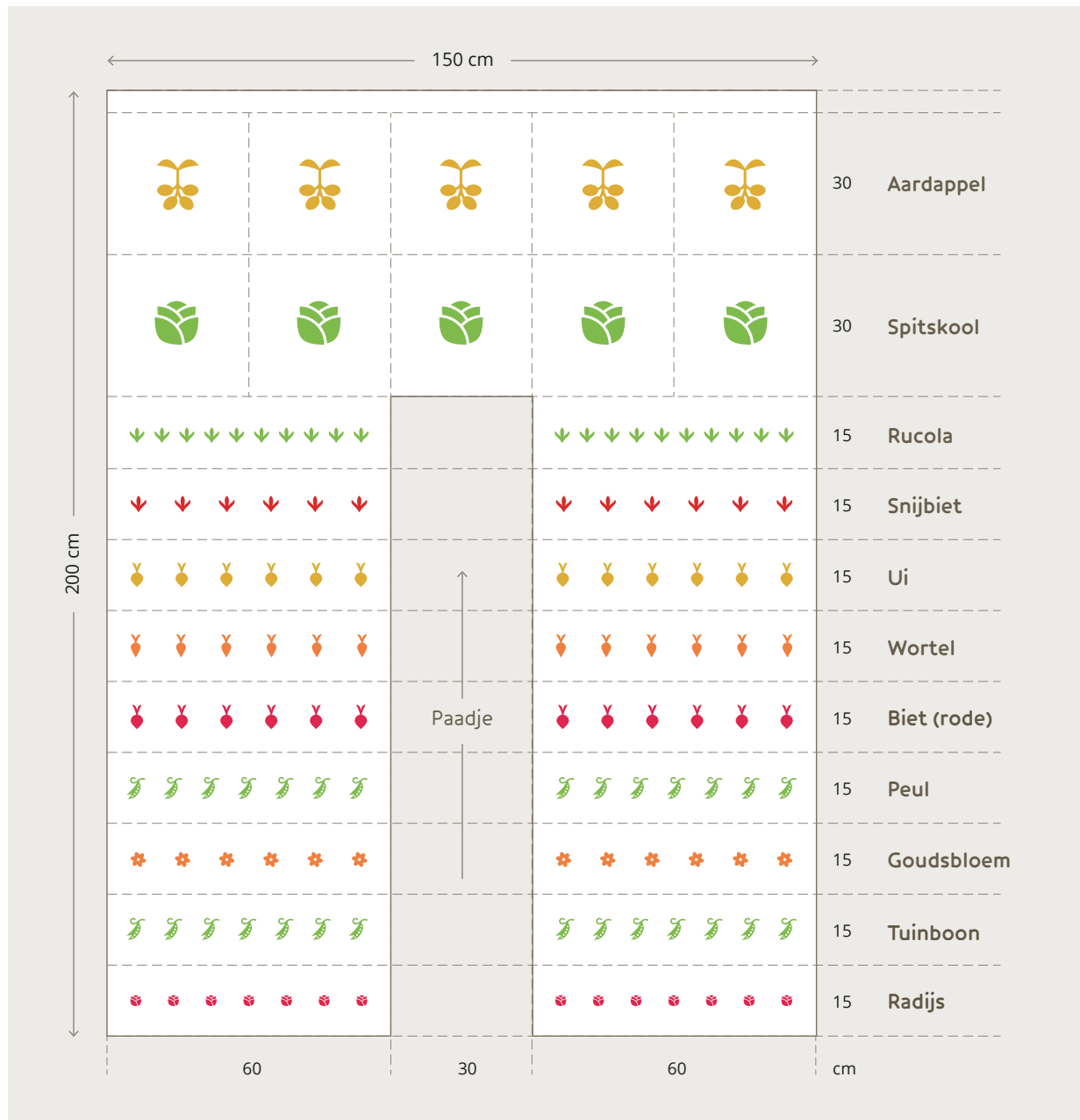
Een naambordje op het einde van ieder bed, zorgt voor herkenbaarheid én vergroot de binding van de kinderen met hun tuintje. Wanneer de beschikbare ruimte het toelaat, vergroot je de tuintjes in de lengte, bijvoorbeeld door te kiezen voor tuintjes van 1,50 breed en 4 meter lang. Je herhaalt het ontwerp op de kavel afhankelijk van het aantal tuintjes dat nodig is.

Om rekening mee te houden

Naast de bedden voor de schooltuin is er ook ruimte nodig voor het opbergen van gereedschap, een compostplek en in het geval van een tuin die niet direct bij school ligt, sanitaire voorzieningen. Een plek voor zittende instructie is ook plezierig.

Teeltplan gemengde schooltuin

Ieder kindertuintje heeft hetzelfde teeltplan met gewassen uit verschillende gewasgroepen. Het teeltplan wordt op papier gemaakt en is een blauwdruk voor de moestuin. Het bepaalt waar welke gewassen worden gezaaid of geplant. Een schooltuinteeltplan wordt zo ontworpen dat kinderen met het zaaien, poten of planten beginnen aan één kant van hun tuintje en al doende opbouwen. Het teeltplan wordt in rijtjes opgebouwd. Kinderen kunnen met stokjes aan de uiteinden van de rijtjes aangeven waar ze wat gezaaid hebben.

Teeltplan voor gewassen die geoogst kunnen worden voor de zomervakantie. In het teeltplan staan de afmetingen van de teeltbedden en breedte van de paden, de namen van de gewassen en hun volgorde en de afstanden tussen de gewassen.

Orde in de schooltuin is belangrijk. Door in rechte rijen te zaaien en te planten is het makkelijker om de zaailingen van onkruid te onderscheiden en alleen het onkruid te verwijderen. De ongewenste plantjes groeien immers niet in rijtjes. Het teeltplan wordt jaarlijks gebaseerd op het plan van het jaar ervoor, waarbij de verschillende gewassen ieder jaar opschuiven (bijvoorbeeld 50 cm). Zo staan ze binnen hetzelfde tuintje ieder jaar op een andere plek.

Aardappelziekte

Aardappelen mogen niet vaker dan eens in de 4 jaar op dezelfde plek staan, in verband met aardappelziekte. Een handige manier om daarvoor te zorgen is om in het teeltplan 4 'zones' binnen het kindertuintje te onderscheiden. Zorg ervoor dat de aardappelen elk jaar een zone opschuiven.

Gewaskeuze

Het is aan te bevelen soorten uit meerdere gewasgroepen te kiezen. Het is leuk en educatief om zo veel mogelijk soorten groenten te leren kennen en te proeven. Kenmerkend van de gewasgroepen is ook dat je andere delen van de plant eet die andere voedingsstoffen bevatten. Zo eet je van de wortelgewassen de wortels (veel energie/ koolhydraten) en van de bladgewassen de bladeren (veel mineralen en vitamines). Niet alle gewasgroepen hoeven gekozen te worden.

Zes gewasgroepen

Aardappel	Vruchtgewassen	Bladgewassen	Peulgewassen	Koolgewassen	Wortel- en knolgewassen
	zoals courgette en maïs	zoals sla en rucola	zoals peultjes en boontjes	zoals radijs of boerenkool	zoals rode biet en ui

Houd bij de keuze van de gewassen rekening met de tijd waarop geoogst kan worden. Wil je de wekelijkse schooltuinlessen voor de zomer afronden, kies dan voor gewassen die allemaal voor de zomervakantie te oogsten zijn. In dat geval kun je begin juli, na het oogsten van alle gewassen, op het kale bed een pompoenplant zetten. Deze groeit goed in de zomer, heeft weinig last van onkruiden en kan geoogst worden vanaf eind september. Kun je na de zomer nog doorgaan met de schooltuinlessen, dan kun je naast de voorzomerse gewassen ook soorten kiezen die later kunnen worden geoogst.

7.3 Stap voor stap: de wisselteelt schooltuin

Als je kiest voor een schooltuin als een gezamenlijk project voor de hele klas of zelfs school, is een wisselteelt schooltuin een optie. Dit type tuin bestaat uit zes, door paadjes gescheiden bedden. Op ieder bed komen gewassen uit een specifieke gewasgroep volgens het systeem van wisselteelt, waarbij de gewasgroepen jaarlijks doorschuiven naar het volgende bed. Langs de bedden ligt een hoofdpad.

De kinderen zaaien, poten en planten alles zelf én er is ruimte voor individuele vaardigheden en talenten van het kind. Hier staat de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de groei en verzorging van de gewassen centraal. Samen beleven, samen experimenteren en samen successen behalen, geeft positieve ervaringen en stimuleert het groepsgevoel. Ook bij dit systeem maak je een duidelijke planning en goede afspraken over wie wat uitvoert.

Waarom wisselteelt met 6 bedden?

Een wisselteelt schooltuin biedt oplossingen voor twee vraagstukken waar veel moestuiniers mee zitten: hoe voorkom ik 'zieke' groenten en hoeveel compost moet ik iedere plant geven? Door de planten in te delen in zes gewasgroepen en ze ieder jaar op een ander bed te planten, houd je hier automatisch rekening mee.

Ziektes

Verschillende groenten zijn gevoelig voor verschillende ziektes en plagen. Als groenten nauw aan elkaar verwant zijn, zijn ze vaak ook gevoelig voor dezelfde ziekten en plagen. Een schimmel die gemakkelijk boerenkool aantast, vindt spitskool en rode kool ook wel lekker, maar kan bijvoorbeeld niet overleven op boontjes.

Door jaar na jaar nauw verwante groenten op dezelfde plaats te zetten, kunnen de ziekten en plagen zich goed ontwikkelen en wordt de schade elk jaar groter. Dat voorkom je door verwante soorten jaarlijks op een andere plaats te planten, waardoor de belagers weinig kans krijgen om zich te ontwikkelen.

Sommige belagers kunnen jarenlang in de bodem overleven. Hoe lang moet je dan wachten voor er opnieuw kolen op hetzelfde perceel mogen zonder dat knolvoet (een typische koolziekte) de kop opsteekt? Op basis van ervaring en onderzoek is gebleken dat zes percelen en zes gewasgroepen voldoende zijn om de meeste belagers in toom te houden.

Compost op maat

Verschillende groenten verschillen in hun behoefte aan voeding, oftewel compost. Daarbij is vooral de hoeveelheid stikstof van belang. Koolgewassen vragen meer stikstof dan wortelgewassen. Daarom groeperen we groenten met dezelfde stikstofbehoefte en plaatsen die op hetzelfde perceel. Zo is het makkelijker om de hoeveelheid compost af te stemmen op de behoeften van elke gewasgroep.

Ontwerp wisselteelt schooltuin

In dit voorbeeld gaan we uit van een totale perceeloppervlakte van ongeveer 6 x 10 m. Aan een lange (schaduw)zijde komt het hoofdpad van 100 cm breed. Smaller kan ook, maar maakt het iets moeilijker voor de kinderen en begeleiders om, al dan niet met kruiwagens, elkaar te passeren.

Zes bedden van gelijke grootte staan loodrecht op het hoofdpad. Bedden van 60 tot maximaal 80 cm breed zijn werkbaar voor kinderarmen. Op basis van een perceel van 6 bij 10 meter, stellen we een lengte van de bedden voor van ongeveer vijf meter.

Tussen de bedden liggen paden zodat de kinderen langs twee zijden de bedden kunnen bewerken. De paden mogen minder breed zijn dan het hoofdpad. Ga uit van 80 cm zodat er bewegingsruimte overblijft. Aan de buitenzijde van het 1e en 6e bed kan je een pad van 40 cm aanleggen.

Wisselteelt met 6 bedden

Deze indeling is slechts een voorbeeld. Wil je kleiner beginnen? Verkort de lengte van de bedden. Als je op termijn de oppervlakte van de tuin wil vergroten, maak je de bedden langer. Heb je heel veel ruimte en werken er meerdere klassen tegelijkertijd in de tuin, verdubbel je het ontwerp. Het is ook mogelijk om de bedden in een andere vorm dan een rechthoek te plaatsen, als dat beter past bij het terrein.

UIT DE PRAKTIJK – Verdeelde verantwoordelijkheden op school

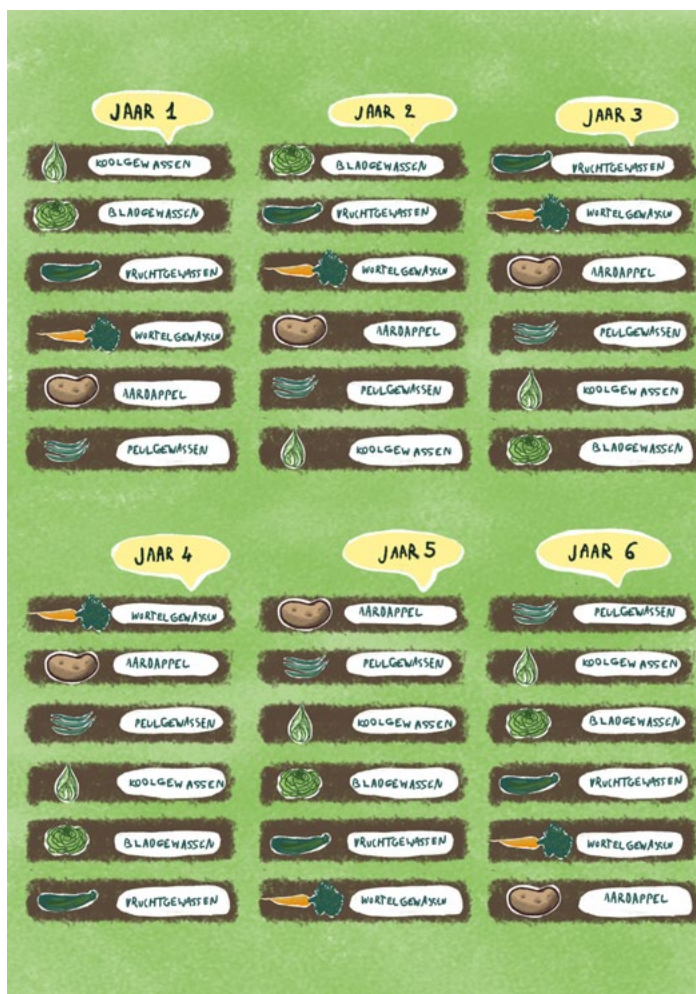
De indeling in bedden geeft verschillende mogelijkheden om met de leerlingen aan de slag te gaan. Je kunt per bed een klas verantwoordelijk stellen. Elke klas kiest binnen 'haar' gewasgroep een aantal groenten om te telen. Je kunt de bedden ook in stukjes verdelen, waarbij elke klas een stukje van het bed krijgt. Elke klas kan dan op elk bed werken en groenten uit alle gewasgroepen telen.

Teeltplan wisselteelt schooltuin

In een tuin met 6 bedden wordt het systeem van wisselteelt gebruikt om de afwisseling, en dus de kans op een succesvolle oogst, te bewaken. De indeling van de moestuin en de manier van doorschuiven is niet willekeurig maar wel eenvoudig. Voor het doorschuifstelsel worden groenten ingedeeld in 6 gewasgroepen die ieder jaar op een andere plaats staan op basis van verwantschap en voeding. Er is onderzocht wat de beste combinaties zijn en hoe je ze doorschuift. Werk daarom volgens onderstaand schema.

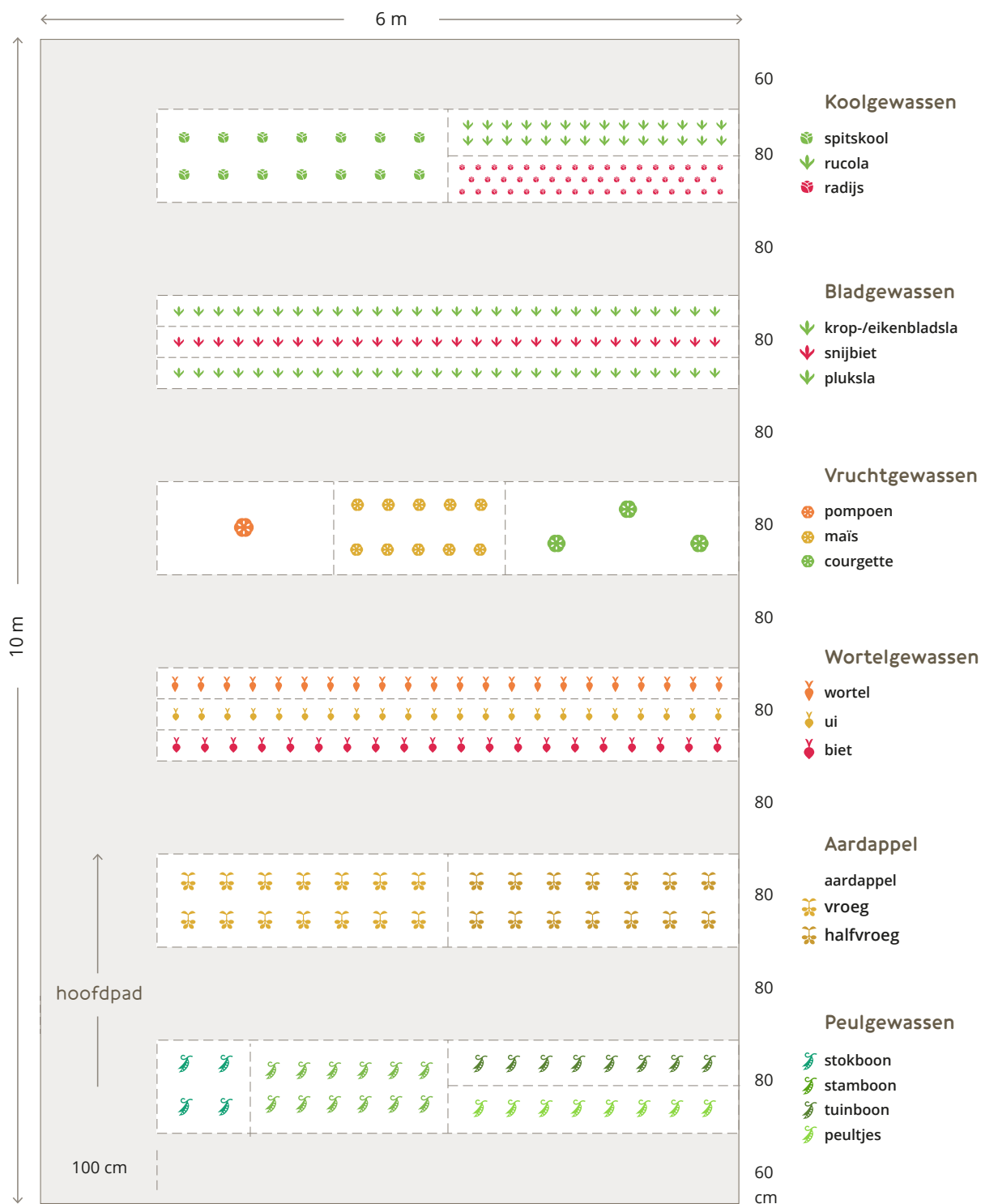
Doorschuisysteem wisselteelt

Elk gewas verschuift jaarlijks een bed. Dus in jaar 1 staan de peulgewassen in bed 6, in jaar 2 in bed 5 en ga zo door. Op deze manier duurt het zes jaar voor een gewasgroep terugkomt op dezelfde plaats. De richting waarin je de gewasgroepen doorschuift zie je in de tekening 'doorschuifstelsel wisselteelt'.

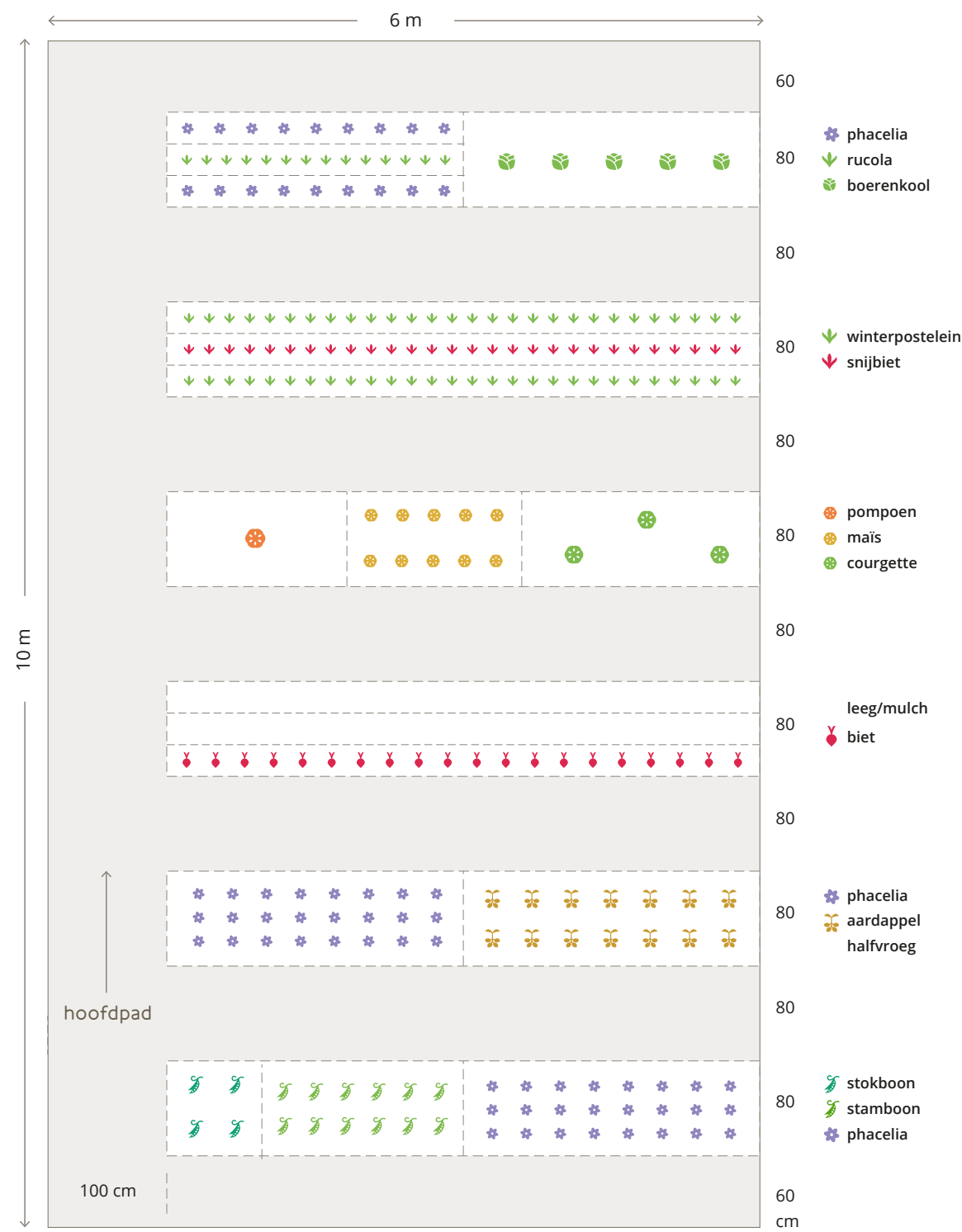

In de wisselteelt schooltuin kan je de keuze maken tussen voorzomers, doorzomers of jaarrond tuinieren. Er volgen daarom twee teeltplannen. De eerste, maart - juli, toont de plaats van de gewassen waarmee je het groeiseizoen start. Het plan voor augustus - februari laat zien wat je kunt zaaien als je na de zomer doorgaat. Je kunt ook kiezen om bijvoorbeeld alleen met de vruchtgewassen en peulen verder te tuinieren en niet met de andere gewassoorten.

Teeltplan maart – juli

Teeltplan augustus – februari

Jaarkalender wisselteelt: instructie per gewasgroep per maand

Per gewasgroep delen we instructies en nuttige tips die je helpen om een gedetailleerd draaiboek op te stellen voor de groenten die je in je moestuin wilt kweken. Loop per gewasgroep door de maanden en duid op een kalender aan wat je wanneer moet doen in de tuin. Op deze manier krijg je een mooi overzicht van de tuinklussen in de loop van het jaar.

Instructie algemeen: houd de bedden vrij van ongewenste kruiden

Wieden is daarom een tuinklus die wekelijks herhaald kan worden op de kalender. Voor alle bedden geldt dat er regelmatig gewied moet worden om onkruid te verwijderen. Voor de zomervakantie, in juli, is dat extra belangrijk. Tijdens de zomermaanden kunnen kruiden snel bloeien en zaad vormen.

Instructie koolgewassen wisselteelt

februari

Boerenkool	• Oogst de boerenkool die je vorig jaar plantte. • Maak het perceel waar de koolgewassen op komen zaaiklaar
-------------------	--

maart - april

Rucola	Zaai de eerste rucola. Oogsten in april
Radijs	Zaai begin maart de eerste radijsjes. Door het zaaien te spreiden met tweewekelijkse tussenpozen, spreid je de oogst. Zaaïen kan tot half april.
Spitskool	Vanaf half april kan je spitskool uitplanten (kiemplantjes).

mei - juni: zomer op komst

Rucola	Oogst plukrijpe rucola. Zaai eventueel nieuwe rucola, een groenbemester zoals phacelia of gebruik de vrijgekomen ruimte voor het zaaien van boerenkool.
Radijs	Oogst de radijsjes die je in maart en april zaaide.
Boerenkool	• Zaai boerenkool in rijen die 60 cm uit elkaar liggen. Binnen de rij laat je telkens 15 cm tussen twee zaadjes. • Indien je hulp hebt tijdens de zomermaanden kan je vanaf einde juni boerenkoolplantjes planten. - zie teeltinstructies.

Tip: plant koolplanten plat om te voorkomen dat koolvliegen de wortels aantasten. Je vindt instructies hiervoor in hoofdstuk 5.

Juli - augustus

Rucola	Oogst de overige rucola net voor de zomervakantie start.
Radijs	Oogst de laatste radijsjes.
Boerenkool	Als gezaaide boerenkolen nu te dicht bij elkaar staan, kun je ze dunnen tot ongeveer 60 cm. Breng een mulchlaag aan tussen de planten.
Spitskool	Oogst vanaf begin juli je spitskool.
Groenbemester	Als er plaats vrij is op het perceel van de koolgewassen, kun je een groenbemester zoals phacelia zaaien.

september - oktober

Rucola	Zaai begin september een laatste portie rucola die je in oktober oogst.
Boerenkool	De eerste boerenkool kan geoogst worden.

november - december

Breng na het oogsten een mulchlaag aan op het perceel.

Boerenkool	Oogst vanaf november, zo lang de winter duurt.
-------------------	--

Instructie bladgewassen wisselteelt

januari - februari

Maak het perceel waarop de bladgewassen komen zaaiklaar.

Winterpostelein	Oogst de overgebleven, in het najaar gezaaide winterpostelein. Die wortelt erg oppervlakkig zodat je de planten gemakkelijk kunt verwijderen om plaats te maken voor nieuwe groenten.
Kropsla en eikenbladsla	Eind januari tot eind februari eventueel sla binnen voorzaaien voor een vroege oogst.

Tip: Gebruik oude eierdozen als gratis alternatief voor zaaitrays. Gebruik dozen van ongebleekt en ongeverfd karton.

maart - april

Kropsla en eikenbladsla	De voorgezaaide sla in de kas kan vanaf april buiten uitgeplant worden.
Pluksla	Vanaf begin maart kun je buiten pluksla zaaien.
Snijbiet	• buiten zaaien vanaf half april. • Later uitdunnen tot de plantjes op 30 cm van elkaar staan in de rij.

mei - juni: zomer op komst

Kropsla en eikenbladsla	Kropsla en eikenbladsla is na 8 tot 12 weken oogstklaar. Oogst de sla voordat hij doorschiet en bloemstengels vormt, want dan is hij niet meer lekker.
Pluksla	Pluksla, gezaaid in maart, april en mei, oogst je vanaf half juni tot eind juli.
Snijbiet	Ook in mei en juni kun je nog snijbiet zaaien. Vanaf eind mei, begin juni kun je oogsten van de plantjes die je in april hebt gezaaid. Zodra de plantjes 15 cm hoog zijn, kun je ze oogsten.

juli - augustus

Kropsla en eikenbladsla	• Was de sla nog niet oogstklaar? Oogst dan nu. • Voor oogst in de herfst kan je eind juli-begin augustus zaaien.
Pluksla	Oogsten naar behoefte, dit kan tot de pluksla in bloei komt (eind juli).
Snijbiet	Heel de zomer lang kun je snijbiet oogsten.

september - oktober**Kropsla en
eikenbladsla**

Oogst eventueel laat gezaaide sla

Snijbiet

Oogst naar behoefte. Snijbiet verdraagt lichte nachtvorst.

Winterposelein

Zaai winterposelein tijdens de eerste 2 weken van september op de vrijgekomen plaatsen van het perceel. Winterposelein houdt de bodem gedurende de hele winter bedekt.

november - december

Breng een wintermulchlaag aan op het perceel. Waar je winterposelein hebt gezaaid, is dat niet nodig.

Snijbiet

Instructie vruchtgewassen wisselteelt

april

Maak in april het perceel waar de vruchtgewassen op komen zaaiklaar.

mei - juni

Pompoen	- Vanaf begin mei kun je binnen pompoenen zaaien in potjes. Gebruik daarvoor gewone tuingrond. Is je tuingrond erg zwaar (klei), meng de grond dan met zand. Is je tuingrond erg licht (zand), meng de grond dan met goed verteerde, oude compost. - Ongeveer drie weken na het zaaien krijgen kiemplantjes twee tot drie echte bladeren. Nu is het tijd om ze buiten uit te planten. Laat de plantjes enkele dagen afharden voor je ze uitplant.
Courgette	- Vanaf begin mei kun je binnen courgettes voorzaaien. - Plant de kiemplantjes van courgette buiten uit als ze twee tot drie echte bladeren hebben.
Maïs	- Maïs kun je binnen voorzaaien vanaf begin mei. - Twee tot drie weken nadat je de maïs binnen gezaaid hebt zijn ze ongeveer 10 cm hoog. Laat ze enkele dagen afharden en plant ze dan uit.
Mulch	Eind juni kun je een mulchlaag aanbrengen. Wieden is dan niet meer nodig.

juli - augustus

Is het erg droog? Geef water.

Pompoen	Pompoen alleen snoeien als de groei uit de hand loopt en de pompoenplant een andere groente overwoekert.
Courgette	Begin juli kun je al de eerste vruchten oogsten van de plantjes die je in mei hebt uitgeplant.
Maïs	Oogst vanaf eind augustus.

september - oktober

Pompoen	Oogst de pompoenen in september en oktober.
Courgette	Tot begin oktober kun je van verse courgettes genieten.
Maïs	Oogst de laatste kolven.

november - december

Breng een wintermulchlaag aan op het perceel.

Instructie wortelgewassen wisselteelt

maart - april

Maak in april het perceel voor de wortelgewassen zaaiklaar.

Ui (plantui)	Planten in april
Rode biet	Vanaf half april kun je buiten rode biet zaaien.
Wortel	Zaai vroege rassen in maart, dan kun je oogsten voor de vakantie.

mei - juni: zomer op komst

Rode biet	Tot begin juli kun je buiten rode biet zaaien.
Wortel	Vanaf eind juni kun je wortels oogsten: pak de bladstelen onderaan vast en trek de wortel voorzichtig uit de grond.

juli - augustus

(Plant)ui	Oogst de plantui voor de vakantie begint.
Wortel	Oogst resterende wortels en leg mulch op de lege plekken.

september - oktober

Rode biet	Rode biet kun je in de zomer oogsten maar kan ook blijven staan tot september of oktober.
------------------	---

november - december

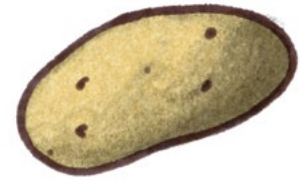
Rode biet	Haal de rode bieten binnen voor de eerste nachtvorst in november.
------------------	---

Breng een wintermulchlaag aan op het perceel.

Instructie aardappelen wisselteelt

Aardappel

Kies voor vroeg oogstbare soorten. Kies je niet voor aardappelen in een wisselsysteem met zes bedden? Dan kan je hier eetbare bloemen planten.

februari

Aardappel

- Maak het perceel voor de aardappelen zaaiklaar .
- Koop eind februari aardappelpootgoed van vroege of halfvroeg rassen.
- Laat pootgoed eventueel voorkiemen door de pootaardappelen enkele weken binnen in bakjes te leggen.
- Laat het pootgoed gedurende een week afharden.

maart - april

Aardappel

- Maak de grond kort voor het uitplanten opnieuw goed los, dat maakt het planten makkelijker. De grond mag vrij grof blijven liggen.
- Plant vroege, voorgekiemde aardappelen uit tussen half maart en half april.
- Eind april moeten alle aardappelen gepoot of geplant zijn.

mei - juni: zomer op komst

Aardappel

- Vroege aardappelen (bijvoorbeeld Gloria) kun je in juni al oogsten. Je mag ze al oogsten als het blad nog groen is. De knollen zijn dan eigenlijk nog niet rijp, maar toch al erg lekker.
- Wat je niet meteen verbruikt oogst je pas als de bladeren geel zijn, in juli.

Op het vrijgekomen bed kun je een groenbemester zoals phacelia zaaien. Laat je het leeg? Bedek met mulch.

juli - augustus

Aardappel

Wacht tot de bladeren geel zijn om aardappelen te oogsten die je niet meteen gebruikt. Vroege aardappelen kun je tot in juli oogsten.

september - oktober

Aardappel

Halfvroeg aardappelen oogsten doe je vooral in september.

november - december

Breng een wintermulchlaag aan op het perceel.

Instructie peulgewassen wisselteelt

februari

Tuinbonen

Maak in februari de helft van het perceel voor de peulgewassen zaaiklaar. Hier komen de tuinbonen en peultjes.

maart - april

Tuinbonen en peultjes

- Zaai tuinbonen in maart in de volle grond. Is het vochtig weer of hebben jullie een natte, zware leem- of kleibodem? Wacht dan tot april.
- Peultjes geven hun volledige oogst in een korte periode van twee tot drie weken. Zaai daarom eventueel in fases. Door twee weken na de eerste keer zaaien een ander ras te zaaien, optimaliseer je de spreiding van oogst.
- Zaai bij lage rassen in rijen die 40 tot 50 cm van elkaar liggen.
- Zaai hoge rassen bij voorkeur in dubbele rijen. Dan kan er aan beide kanten van het, later te plaatsen, steunmateriaal een rij planten klimmen. Laat bij het zaaien tussen de twee rijen van de dubbele rij ongeveer 30 cm. Tussen twee dubbele rijen laat je 70 tot 80 cm.

Bonen

Maak voor de bonen de andere helft van het bed voor peulgewassen zaaiklaar in april.

mei - juni: zomer op komst

Tuinbonen en peultjes	- Als de tuinbonen 10 tot 15 cm hoog zijn, kun je ze eventueel aanaarden. - Plaats voor de hoge rassen peulen een steun waaraan ze zich met hun hechtranken kunnen vasthouden. Plaats het steunmateriaal op een onkruidvrije bodem. Het is lastig om nadien tussen de steun en het gewas onkruid te verwijderen zonder de stengels te beschadigen. Je kunt de bodem bedekken met een mulchlaag. - Peultjes pluk je begin juni als de erwten erin nog heel klein zijn. Wacht niet te lang en pluk iedere week. Oogsten kan tot begin juli.
Bonen	Bonen zijn warmteminnende planten die absoluut geen vorst verdragen. Zaai ze buiten dus pas na 15 mei. Wil je ze pas na de zomervakantie oogsten? Zaai ze dan eind juni.

juli - augustus

Tuinbonen en peultjes	- Als alle tuinbonen en peultjes geplukt zijn, knip of pluk je het loof net boven de grond af. Laat het liggen als bodembedekker of breng het naar de compostbak. Laat de wortels in de grond zitten. De stikstof in de wortelknobbeltjes voedt de bodem voor de volgende teelt. - Bescherm de vrijgekomen bodem met mulch of zaai phacelia als bodembedekker. Dit kan al in juni, als afsluiting van het schooljaar, als alles geoogst is.
Bonen	- Stambonen help je door bij de vorming van het eerste bladpaar de plantjes aan te aarden. - Kiemen niet alle stambonen? Zaai nieuwe zaadjes op de open plaatsen in de rij. - Stokbonen help je door de opkomende stengels rond de reeds geplaatste steun te winden. - Tussen stokbonen moet je wieden en mulchen, dat hoeft niet bij stambonen die mooi dicht groeien. - Pluk in juli en augustus zeker één keer per week boontjes. Als je vaak plukt, zal de plant langer peulen geven. - Combineer bij bonen verschillende rassen om de oogst te spreiden. Zo krijg je van begin juli tot eind september verse boontjes op tafel.

september - oktober

Bonen	- Tot eind september, en met wat geluk nog tot begin oktober, kun je boontjes plukken. - Soms zijn er zoveel boontjes tegelijk dat je ze niet de baas kunt. Laat in dat geval enkele planten volledig rijpen. Je kunt het droge zaad ervan gebruiken voor de teelt van volgend jaar. Bonen zijn eenjarige en zelfbestuivende planten. Je kunt er vrij gemakkelijk zelf zaad van telen. Zelf zaad telen doe je dus bij voorkeur alleen als je maar één bonenras in je tuin hebt gezaaid, anders kan er kruisbestuiving ontstaan, wat ongewenst resultaat kan opleveren. - Oogst de planten die je voor het zaad hebt laten staan wanneer ze beginnen te vergelen en als de peulen verdroogd zijn. Trek de planten er helemaal uit, bind ze in bosjes bij elkaar en laat ze drogen in een goed geventileerde kamer.
--------------	---

november - december

Breng een wintermulchlaag aan op het perceel

